

Sexualfostran för barn i Finland

- En litteraturstudie

Amanda Frondén

Sjukskötare

2018

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Sjukskötare
Identifikationsnummer:	5904
Författare:	Amanda Frondén
Arbetets namn:	Sexualfostran för barn i Finland - en litteraturstudie
Handledare (Arcada):	Pernilla Stenbäck
Uppdragsgivare:	Väestöliitto
<p>Sammandrag:</p> <p>Detta examensarbete är ett beställningsarbete av Väestöliitto. Syftet med arbetet har varit att utreda vilka referenser man använt sig av då man studerat ämnet sexualfostran. Frågeställningarna har varit följande: Vilken referensram och vilka källor har tidigare skribenter använt sig av då de forskat kring ämnet sexualfostran? Vilka syften och frågeställningar har tidigare skribenter valt att utgå från? Ur vilka synvinklar och inom vilka ämnesområden har man forskat kring ämnet sexualfostran? Vilka teman har lyfts fram som utmanande? I bakgrundskapitlet beskrivs Sigmund Freuds teori om sexuell utveckling i barndomen. Dessutom presenteras de styrdokument som ligger som grund för småbarnsfostran och grundskoleundervisning i Finland. WHO:s standarder för sexualfostran i Europa har fungerat som referensram för detta arbete. Materialsökningen har gjorts på databaserna Theseus och Doria. Tio arbeten som är skrivna av yrkeshögskole- och universitetsstudenter i Finland har analyserats och presenteras kort i detta arbete. Presentationen av materialet innehåller information och synpunkter som förts fram i det granskade materialet. I analysen har tagits fasta på de mest använda referenserna, syften och frågeställningar samt utmanande teman kring förverkligande av sexualfostran. I de granskade arbetena har man bland annat undersökt attityder och tankar hos daghemspersonal och skolhälsovårdare. Hinder för utövande av god sexualfostran konstaterades vara brist på kunskap, osäkerhet i rollen som sexualfostrare och rädsla för att förkorta barndomen. Kulturskillnader upplevdes också som utmanande, speciellt gällande förverkligande av sexualfostran på daghem.</p>	
Nyckelord:	Väestöliitto Sexualfostran Barn Sexualitet
Sidantal:	47
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	18.5.2018

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Program:	Nursing
Identification number:	5904
Author:	Amanda Frondén
Title:	Sexual education for children in Finland – a literature study
Supervisor (Arcada):	Pernilla Stenbäck
Commissioned by:	Väestöliitto
<p>Abstract:</p> <p>This Degree Thesis is commissioned by Väestöliitto. The purpose of this thesis work has been to discover what kind of references are used when studying the subject. The research questions have been the following: What theories and references have other authors used, and what has been the aim and research questions they have decided to use? From what point of view and in what subject areas has there been research performed? What themes have been considered challenging? The background chapter describes Sigmund Freud's theory on sexual development in the childhood. Also, documents concerning early childhood education and care and elementary school education in Finland are presented in the background chapter. The WHO standards for sexuality education in Europe have served as reference framework for this Thesis Degree. The material search has been done on the Theseus and Doria databases. Ten thesis works written by students attending universities and universities of applied sciences in Finland have been analyzed and are presented in this Thesis Degree. The presentation of the material holds information and points of view that have appeared in the analyzed material. The most used references, purposes, research questions and challenging themes have been presented in the analysis.</p> <p>In the reviewed work, one has examined attitudes and thoughts among day care staff and school healthcare professionals. Obstacles for providing good sexuality education were found to be lack of knowledge, insecurity in the role as sexuality educator and fear of shortening the childhood. Cultural differences were also perceived as challenging, especially in providing sexuality education in day care centers.</p>	
Keywords:	Väestöliitto Sexual education Children Sexuality
Number of pages:	47
Language:	Swedish
Date of acceptance:	18.5.2018

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sairaanhoidaja
Tunnistenumero:	5904
Tekijä:	Amanda Frondén
Työn nimi:	Lasten seksuaalikasvatus Suomessa - kirjallisuuskatsaus
Työn ohjaaja (Arcada):	Pernilla Stenbäck
Toimeksiantaja:	Väestöliitto
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Tämä opinnäytetyö on Väestöliiton tilaama. Työn tarkoitus on ollut selvittää mitä viitteitä on käytetty, kun aiheet on tutkittu. Tutkimuskysymykset ovat olleet seuraavat: Millaista viitekehystä on aikaisemmin käytetty, kun aiheet on tutkittu, mitkä ovat olleet tarkoitukset ja tutkimuskysymykset? Millaisista näkökulmista ja millaisissa aihealueissa aiheet on tutkittu? Millaisista näkökulmista ja millaisissa aihealueissa aiheet on tutkittu? Mitkä teemat ovat osoittautuneet haastaviksi? Taustaluku tässä työssä kuvaa Sigmund Freudin teoria lapsuuden seksuaalisesta kehityksestä. Lisäksi esitellään varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet sekä peruskoulun opetussuunnitelmaa. WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa ovat toimineet tämän opinnäytetyön viitekehystenä. Materiaalia on haettu Theseuksen ja Dorian tietokannoista. Tämä työ perustuu 10 opinnäytetyöhön, jotka suomalaiset ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijat ovat kirjoittaneet. Opinnäytetyöt esiintyvät lyhyesti esiteltynä, esittäen tietoa ja näkökulmia seksuaalikasvatuksesta. Analyysissa on otettu esille käytetyimmät viitteet, tarkoitukset, tutkimuskysymykset ja haasteelliset teemat seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Tarkastetussa työssä on tutkittu päivähoitohenkilökunnan ja koulujen terveydenhuollon ammattilaisten asenteita ja ajatuksia. Esteitä hyvän seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen todettiin olevan tiedon ja osaamisen puute, aikuisen epävarmuus seksuaalikasvatustajan roolissa sekä pelko lapsuuden lyhentymisestä saatuaan seksuaalikasvatusta. Kulttuurien väliset erot koettiin haastaviksi, erityisesti seksuaalikasvatuksen toteutumisessa päiväkodeissa.</p>	
Avainsanat:	Väestöliitto Seksuaalikasvatus Lapset Seksuaalisuus
Sivumäärä:	47
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	18.5.2018

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
2	Bakgrund	7
	2.1 Freuds teori om människans psykosexuella utveckling	7
	2.2 Grunderna för planen för småbarnsfostran	8
	2.3 Grundskolans läroplan	10
3	Teoretisk referensram	11
4	Syfte och frågeställningar	14
5	Metod	15
6	Presentation av materialet	17
	6.1 Snipp- och snoppfunderingar	17
	6.2 0 – 6-åriga barns sexuella utveckling	18
	6.3 Sexuaaliskasvatuxen asiantuntijoiden näkemyksiä peruskoulun.....	19
	6.4 Terveystenhoitajien ja vanhempien välinen yhteistyö	20
	6.5 Barn, föräldrar och sexualitet	21
	6.6 Yhdeksän kuukautta eskarilaisen silmin	22
	6.7 Tytöksi ja pojaksi kasvaminen.....	23
	6.8 Småbarnspedagogers tankar om sexualfostran	24
	6.9 Vägledning i sexualfostran för ensamkommande asylsökande barn.....	25
	6.10 Carpe diem! Lastentarhanopettajien näkemyksiä seksuaaliskasvatuksesta.....	26
7	Analys	27
	7.1 Referensram och referenslitteratur	27
	7.2 Syftesbeskrivningar och använda frågeställningar.....	30
	7.3 Professionella perspektiv och ämnesområden	31
	7.4 Utmaningar kring förverkligande av sexualfostran	32
8	Diskussion	34
9	Reflektion	36
	9.1 Etisk reflektion	37
	9.2 Kritisk granskning	38
10	Sammanfattning	39
11	Källor	40
	Tabell 1. Referenser	43

1 INLEDNING

Sexualfostran är ett ämne som berör många yrkesgrupper i vårt land, så som daghems- och skolpersonal, men även vårdpersonal som på något vis har kontakt med barn och barnfamiljer i sitt arbete. Alla dessa utbildade grupper ställs inför utmaningar gällande barns sexuella utveckling och kan till exempel ha i uppgift att handleda föräldrar i situationer och frågor där en djupare kunskap i ämnet kunde vara nyttig.

Detta examensarbete är ett beställningsprojekt på begäran av Väestöliitto. I denna litteraturstudie kommer jag att analysera tidigare arbeten som skrivits inom ämnet sexualfostran, med fokus på barn i och under skolåldern. Världshälsoorganisationen WHO har år 2010 gett ut rekommendationer för sexualfostran i Europa, i detta arbete kommer jag bland annat att undersöka hur man beaktar dessa rekommendationer i befintliga arbeten. Mitt material består av tio bachelor- och masterarbeten som är skrivna av yrkeshögskole- och universitetsstuderande i Finland. Genom att analysera dem har jag fått en inblick i hur sexualfostran tolkas och upplevs i Finland på 2000-talet.

I kapitlet Teoretisk referensram beskrivs WHO:s standarder i korthet. Jag kommer också att nämna andra organisationer som arbetar för att utveckla och förbättra sexualfostran i Finland.

För att kunna förstå vad sexuell utveckling i barndomen går ut på har jag valt att ta stöd av Sigmund Freuds psykosexuella teori. Som bakgrund till detta arbete har jag även studerat läroplanen för grundskoleundervisningen, förskoleundervisningen och planen för småbarnsfostran. Dessa tre utgör de styrdokument som lärare och småbarnsfostrare i Finland grundar sin undervisning på.

2 BAKGRUND

2.1 Freuds teori om människans psykosexuella utveckling

Sigmund Freud är troligtvis den mest kända teoretikern när det gäller människans sexuella utveckling. Han anser (enligt Hwang & Nilsson 2012: 47 - 51) att varje människa föds som en sexuell varelse. Freud delade upp barnets psykosexuella utveckling i flera faser: den orala, anala, falliska och latent fasen.

Under den orala fasen, som pågår under spädbarnsåldern, undersöker barnet sin omgivning genom att använda sig av munnen. Barnet känner njutning till exempel då det får mat, antingen från flaska eller från mammas bröst. Barnet känner välbefinnande vid beröring och av att få vara i någons famn. Barnet upplever också trygghet och välbefinnande av att få använda napp, då det inte äter. Att munnen fungerar som erogen zon kan dessutom fortsätta i följande utvecklingsfaser, och om sugbehovet inte tillfredsställs kan barnet även i vuxen ålder påverkas av detta och utveckla ovanor som till exempel småätande eller tobaksrökning. (Hwang & Nilsson, 2012: 49, 169)

Under den anala fasen lär sig barnet att styra sin blås- och tarmfunktion och man börjar ofta potträningen i denna fas. Barnet blir mer intresserat av sin ändtarmsöppning och kontrollen över blås- och tarmfunktioner. Barnet vill också undersöka det som det producerar och gräver gärna i pottan. Som förälder/annan vuxen är det i detta skede viktigt att berömma barnet för lyckad potträning, samtidigt som man inte bör betona misslyckanden allt för starkt. Ett barn som upplever denna fas som negativ kan i framtiden utveckla perfektionism eller stort kontrollbehov, eller tvärtom: ett slarvigt beteende. (Hwang & Nilsson, 2012: 49, 169 - 170)

Under den falliska fasen blir barnet allt mer intresserat av sitt och andras könsorgan. Barnet börjar ofta röra mer vid dem och upptäcker att detta kan vara skönt och stimulerande. Sexuella lekar ensam och med jämnåriga blir vanligare. (Hwang & Nilsson, 2012: 49) Det är viktigt att inte uppmärksamma könsorganet som något onormalt och tabubelagt, att prata om sexualitet i negativ ton med barnet kan ge honom/henne uppfattningen att sexualitet är något dåligt och detta kan i värsta fall påverka barnet ända upp i vuxen ålder.

Under den falliska fasen uppstår också ofta det Freud valt att kalla för Oidipus- eller Elektrakomplex, det vill säga en fas då barnet ser upp till föräldern som representerar det motsatta könet och barnet kan då ofta uttrycka en vilja att gifta sig med denna förälder. Dessa känslor kan bli mycket starka, barnet kan till och med se den andra förälder som en konkurrent och önska att denne skulle försvinna. Samtidigt kan barnet känna stor ångest över dessa tankar. (Hwang & Nilsson, 2012: 228)

Freud (enligt Hwang & Nilsson, 2012: 49) anser att efter den falliska fasens slut avtar intresset för sexualiteten. Han menar att man i skolåldern istället utvecklar blyghet mot det motsatta könet och börjar undvika nakenhet. Den latent fasen pågår sedan ända till pubertetens början.

Hwang och Nilsson (2012: 47) reflekterar även över huruvida Freuds teori börjar bli föråldrad och i framtidens samhälle inte går att tillämpa, eftersom familjens uppbyggnad inte nödvändigtvis längre består av mamma, pappa och barn. Flera teoretiker har också ifrågasatt tillförlitligheten i teorin, men kommit fram till att den är mycket svår, närmast omöjlig att varken bekräfta eller motbevisa, eftersom så små barn inte kan delge sina erfarenheter på ett sätt som skulle klargöra hur de upplever sexualitet. Man har ändå kommit fram till att teorin går att tillämpa i de flesta fall.

2.2 Grunderna för planen för småbarnsfostran

Grunderna för planen för småbarnsfostran (Utbildningsstyrelsen 2016) är ett juridiskt bindande styrdokument som bör följas av anordnare av småbarnsfostran i Finland. Grunderna för planen för småbarnsfostran används som grund för verksamheten på daghem i Finland. Den ger allmänna direktiv för vilka ämnen som tas upp och olika slags verksamhet som borde förverkligas. Varje kommun (eller en grupp kommuner) bygger sedan upp en egen plan för småbarnsfostran där de mer specifikt beskriver sådant som är relevant i den egna kommunen. Därtill har varje daghem en egen plan där bland annat daghemmets egna värderingar skildras. Tillsammans med barnets föräldrar görs även en individuell plan där man tar upp barnets intressen, styrkor och svagheter. Dessa alla dokument utgör tillsammans riktlinjer för hur barnets utveckling ska stödas på rätt sätt.

Grunderna för planen för småbarnsfostran, som utfärdas av Utbildningsstyrelsen, kräver att man bland annat följer FN:s barnkonvention. Därmed ingår villkoren om att barn har rätt till att få kunskap och utbildning, men även skydd från skadlig information. Även barnskyddslagen och ett antal andra lagar som gäller småbarnsfostran finns till för att styra hur småbarnsfostran förverkligas. Man understryker ändå att vårdnadshavarna har det primära ansvaret för fostran. Familjen har rätt att få handledning och rådgivning gällande barnets utveckling och välmående.

Småbarnsfostran ska stöda barnets helhetsmässiga uppväxt, utveckling och hälsa, främja livslångt lärande och säkerställa en miljö som är hälsosam och trygg. Den bör sträva till att främja barnets förmåga till växelverkan och samarbete, etiskt ansvarstagande, respekt och samhällsmedlemskap. (Utbildningsstyrelsen:13 - 20)

Planen för småbarnsfostran bygger på värdegrunder som till exempel barndomens egenvärde, att växa som människa, barnets rättigheter, jämlikhet, mångfald och hälsosam och hållbar livsstil.

I planen för småbarnsfostran beskriver man fostran på följande sätt:

“Fostran är verksamhet genom vilken kulturella värderingar, seder och normer förmedlas, formas och förnyas. Målet med fostran är att föra kulturarvet, viktiga värderingar och traditioner vidare till nästa generation. Barnen ska handledas att forma sina egna åsikter och förhålla sig kritiskt till rådande tanke- och handlingsmönster samt att handla etiskt hållbart.” (Utbildningsstyrelsen 2016:21)

Förskolan har en egen läroplan. I grunderna för förskoleundervisningens läroplan (Utbildningsstyrelsen 2014:37) beskriver man barnets växande och utveckling ur motions-, kost-, konsument-, hälso- och säkerhetsperspektiv. Sexualitet nämns inte enskilt. Även i läroplanen för förskoleundervisning finns en del frågor som kan avgöras på lokal nivå.

2.3 Grundskolans läroplan

Grundskolans läroplan tar upp sexualfostran på olika nivåer i olika årskurser. Läroämnet omgivningslära omfattar flera olika ämnen, så som hälsokunskap, geografi och biologi. I undervisningen för årskurs 1 - 2 behandlas sexualfostran genom att ge kunskap om kroppen och dess funktioner och utvecklingen som är aktuell för åldersgruppen. Man tar upp vikten av att integritet och respekt för andras kroppar och känslor. Man lägger också stor vikt vid att utveckla barnets sociala färdigheter. I undervisningen tas barnens utvecklingsnivå, egna erfarenheter och kulturella bakgrund i beaktan. Målet i denna åldersgrupp är att utveckla barnets kroppsuppfattning och att lära ut hur man skyddar sitt privatliv. (Utbildningsstyrelsen 2014: 142 - 145)

Undervisningen i årskurs 3 - 6 innehåller mer konkret information om kroppens utveckling, puberteten, människans fortplantning och sexualitet. Även till denna del av undervisningen dyker den personliga integriteten upp regelbundet. (Utbildningsstyrelsen 2014:274 - 276) Sexualfostran i lågstadiet bygger ändå enligt grunderna för läroplanen till stor del på barnens frågor och egna erfarenheter. Utrymmet för tolkningar av läroplanen är stor och mängden sexualfostran som förverkligas i de finska lågstadieskolorna kan variera mycket.

Kortfattat kan alltså konstateras att våra styrdokument för undervisning i väldigt liten mån tangerar ämnet sexualfostran.

3 TEORETISK REFERENSRAM

Världshälsoorganisationen WHO har år 2010 gett ut ett dokument som kallas ”Standarder för sexualfostran i Europa”. Dokumentet ska fungera som riktlinje för beslutsfattare och experter och yrkesutövare inom undervisnings- och hälsovårdssektorn och har utvecklats av ett stort antal experter i samarbete mellan WHO och Tysklands central för hälsofostran, BZgA.

Man föreslår att fokus bör ligga på att på ett positivt sätt ta upp och behandla ämnet sexualhälsa. Man menar att sättet man ofta tar upp till exempel könssjukdomar och tonårsgraviditeter med unga är skrämmande och kan ge en för sträng och obehaglig bild av sexualitet som helhet. (WHO: 8) Istället borde man beskriva sexualitet som helhet. Sexualitet inte är lika med samlag. Sexualiteten är en stor del av en människas personlighet och handlar minst lika mycket om relationer och närhet till andra. God sexualitet är också starkt kopplat till god självkänsla och känslan av att vara accepterad av människor man tycker om (WHO: 16).

WHO har definierat sexualitet på följande sätt:

”Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Den är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonym med samlag, den handlar inte om huruvida vi kan ha orgasmer eller inte, och är heller inte summan av våra erotiska liv. Dessa kan men behöver inte vara en del av vår sexualitet. Sexualitet är mycket mer: den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa” (Nationalencyklopedin)

Konkret har man i standarderna för sexualfostran gjort upp en tabell som beskriver vad man borde berätta för, lära ut och hjälpa barnet med i de olika skedena av hans/hennes utveckling. De olika åldersgrupperna i tabellen är: 0 - 4 år, 4 - 6 år, 6 - 9 år, 9 - 12 år, 12 - 15 år och 15+år. Man har delat upp sexualfostran i kategorier som känslor, kroppens

delar och utveckling och människorelationer. Dessutom har man markerat de ämnen som bör betonas i de olika åldersgrupperna. Man ger också riktlinjer för hur ingående varje ämne kan och ska behandlas under de olika skedena i utvecklingen. (WHO: 41 - 54)

I FN:s barnkonvention beskrivs (enligt WHO:2010) flera av artiklarna barnets rätt till information, kunskap och utbildning, men även om barnets rätt att skyddas från sådan information och sådana intryck som kan vara till skada. Därmed har man bestämt att även sexualfostran skall förverkligas så att barnet får information som är anpassad efter barnets ålder och utvecklingsnivå.

Man beskriver vikten av både direkt och indirekt sexualfostran under olika perioder av barnets uppväxt. Betydelsen av att ha trygga vuxna som fungerar som exempel och rollmodeller är enormt stor. Som indirekt sexualfostran kan tänkas två föräldrar som älskar och respekterar varandra och i vardagen visar barnet hur man uttrycker kärlek och omsorg både i ord och i handlingar. Direkt sexualfostran kan i sin tur förverkligas då ett barn ställer någon fråga gällande till exempel kroppen eller sexualitet. Indirekt och direkt sexualfostran bör inte ses som varandras motsatser, utan de bör komplettera varandra och tillsammans bidra till att ge barnet en sund bild av sexualitet. (WHO:8)

I Västeuropa fick sexualfostran en del i skolundervisningen redan på 1970-talet, i vissa länder ännu tidigare. Detta eftersom de första p-pillren började komma ut på marknaden, samtidigt som sexuellt överförbara sjukdomar blev ett allt mera känt koncept. Abort legaliserades runt om i Europa, och sexuellt umgänge även innan äktenskap och utanför parförhållanden blev mer allmänt accepterade. Sexualfostran förverkligades då mest med de olika riskfaktorerna i fokus. Ännu idag fokuserar man i skolvärlden mest på den fysiska delen av sexualfostran, och ämnet tas oftast upp i samband med biologi eller hälsokunskap. Ansvar för den sociala delen av det som är begreppet sexualfostran lämnas därmed till en stor del på föräldrarna och umgängeskretsen. (WHO:9)

Variationen i Europa är stor när det gäller i vilken ålder man tar upp sexualfostran i skolorna. I en del länder tar man upp ämnet redan med barn i 5-årsåldern, medan man i andra länder gör det först med barn i 14-årsåldern. Det är därför svårt att skapa gemensamma regler för dessa länder. Man vet ändå att de flesta barn ställer frågor kring

hur till exempel barn hamnar i mammans mage, och man vet också att det inte är lämpligt att då svara åt barnet att det är för litet för att få veta det. Därför vill man med rekommendationerna upplysa om lämpliga sätt att ta upp frågor som kan kännas svåra att svara på åt ett litet barn. (WHO:10 - 11)

Undervisning relaterad till sexualfostran som ges i skolorna idag är fortfarande starkt kopplade till den fysiska utvecklingen. I en del länder håller man ändå på att utveckla en mer humanistisk form av undervisning, där man bland annat skulle behandla förhållanden och samlevnad. Man har i många länder upptäckt att sexualfostran lätt minskar eller försvinner om den inte finns insatt som ett obligatoriskt ämne i läroplanen. Därför vill man med rekommendationerna framhäva vikten av att alla skulle få tillräcklig och sakenlig kunskap om sexualitet. (WHO:11 – 12)

4 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med denna litteraturstudie är att undersöka hurdan information man använder sig av då man forskar i ämnet sexualfostran. Jag undersöker vilka källor skribenter använt sig av och i vilken mån.

Frågeställningarna jag bestämt mig för att använda mig av är följande:

- Vilken referensram och vilka källor har tidigare skribenter använt sig av då de forskat ämnet sexualfostran?
- Vilka syften och frågeställningar har de bestämt sig för att utgå från?
- Ur vilka synvinklar och i vilka ämnesområden har man forskat ämnet sexualfostran?
- Vilka teman har lyfts fram som utmanande?

5 METOD

Deskriptiv litteraturöversikt som metod delas upp i fyra olika faser. Den första behandlar skapandet av forskningsfrågor. (Kangasniemi et.al 2013: 2)

Forskningsfrågorna i detta arbete tar upp vilken teoretisk referensram tidigare arbeten grundats på, vilka syften och frågeställningar som använts, samt ur vilka synvinklar och ämnesområden man tagit upp ämnet sexualfostran. I skapandet av frågeställningarna i detta arbete har uppdragsgivarens önskemål tagits i beaktan, vilket starkt har påverkat valet av forskningsfråga.

Den andra fasen går ut på att söka lämplig litteratur att undersöka. (Kangasniemi et.al 2013: 2) I detta arbete har kriterierna för val av material varit följande:

- Arbetet är skrivet av yrkeshögskolestuderande i Finland
- Arbetet är publicerat år 2006 eller senare
- Arbetet handlar om sexualfostran för barn i åldern 0 - 12 år i Finland

Databaserna där materialsökningen har ägt rum är Theseus och Doria. Majoriteten av yrkeshögskolorna publicerar studenternas examensarbeten på Theseus, men ett antal skolor använder sig även av Doria. Litteratursökningen ägde rum under hösten 2016 och tio examensarbeten valdes ut. En stor del av materialet behandlar sexualfostran på daghem, vilket är ändamålsenligt, då en så stor del av den sexuella utvecklingen sker i den tidiga barndomen. Litteratur gällande barn i de lägre lågstadielklasserna var svår att få tag på, medan sexualfostran i årskurs fem och uppåt hade uppmärksamats i högre grad. Därför är sexualfostran för barn i åldersgruppen 7 - 10 år svagt representerad i detta arbete.

Tredje fasen i en deskriptiv litteraturöversikt går ut på att analysera materialet och producera en analytisk text. (Kangasniemi et.al 2013: 2) I detta arbete kommer den analyserande delen att fokusera på olika informationskällor som använts, samt syften och frågeställningar och hur de synts i resultatet på arbetet. Innehåll, referenser samt syften och frågeställningar jämförs och granskas noggrant och viktiga frågor och utmanande teman lyfts upp.

I en deskriptiv litteraturöversikt är det viktigt att under hela processen komma ihåg att återgå till forskningsfrågorna med jämna mellanrum, annars är det lätt hänt att man går utanför ämnet och då motsvarar inte arbetet längre det man utgått från att undersöka (Kangasniemi et.al 2013: 2).

Den fjärde fasen går ut på att kritiskt granska den text som utarbetats utgående från materialet och därifrån utarbeta ett analytiskt material. I analysen har tagits upp källor som förekommer i fler än ett arbete. Den teoretiska referensramen i de granskade arbetena har analyserats skilt och övriga referenser har analyserats för sig. Syften och forskningsfrågor har granskats, analyserats och sammanfattats. Utmanande ämnen som berör förverkligandet av sexualfostran har identifierats och diskuterats.

6 PRESENTATION AV MATERIALET

6.1 Snipp- och snoppfunderingar, en litteraturöversikt om hur föräldrar och professionella kan stöda barnets utveckling (Heinonen: 2010)

Sofia Heinonen undersöker i sitt arbete hur man kan stöda föräldrar och professionella att stöda barns sexuella utveckling. Hon har gjort en litteraturstudie på ett antal finska experter inom sexualfostran och binder ihop resultatet i studien till Sigmund Freuds och Ernest Bornemans teorier om sexuell utveckling. Heinonen beskriver den egna inställningen till sexualitet som en av grundstenarna till att kunna förverkliga god sexualfostran.

Redan i den tidiga barndomen är närheten, beröringen och känslan av att få sina behov tillfredsställda av yttersta bemärkelse. Brist på närhet och beröring i barndomen kan orsaka svårigheter i till exempel parrelationer i vuxenlivet. När barnet blir äldre och börjar ställa frågor kring sexualitet bör man kunna svara sanningsenligt och konkret, men ändå med tanke på barnets utvecklingsnivå. Det gäller att lyssna noga på vad barnet egentligen frågar. Svaret bör vara tydligt och korrekt, så att man inte behöver ändra på det senare. Annars finns det risk för att barnet tappar förtroendet och hellre frågar någon annan vuxen, sina jämnåriga, eller funderar ut ett eget svar på frågan. Det är ändå viktigt att komma ihåg, att man inte behöver svara på frågor som känns för intima. Då skall man berätta för barnet att man inte vill prata om den saken.

Barnet börjar också undersöka sin kropp. Sexuella lekar förekommer både ensamt och i grupp. Som vuxen är det då bra att hålla koll på hur lekarna går till, utan att ingripa i onödan. Om barnet upplever att lekar som har med någon form av sexualitet att göra är förbjudna kan det leda till ett överdrivet intresse för leken, eller att barnet upplever skam eller rädsla kring sexualitet. Varje barn bör ändå få veta, att ingen får tvinga någon annan till sådant som känns skrämmande eller obehagligt. Heinonen kommer i sitt arbete fram till att de vuxna, både föräldrar och professionella, bör skapa en trygg miljö, där barnet i en positiv anda kan uttrycka sin sexualitet och få svar på sina frågor. Heinonen rekommenderar också att föräldrar och bland andra daghemspersonal skulle komma överens om hur sexualfostran ska förverkligas enskilt.

6.2 0 – 6 vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitys (Virsiheimo, Linna:2010)

Sarianna Virsiheimo och Johanna Linna har studerat det 0 - 6 åriga barnets sexuella utveckling. Deras definition på sexualfostran är att skapa en god grund för barnets jagbild och ge barnet färdigheter att umgås med andra och skapa hållbara människorelationer. Hemmet anses vara den bästa miljön för sexualfostran. Ett barn förstår inte sig på normer, utan tar modell av sin omgivning. Därför bör varje vuxen kunna ta på sig rollen som sexualfostrare. Barnet skall få färdigheter att uttrycka känslor och kärlek till andra människor, men även att ta emot kärleksfullhet av andra. Även den personliga hygien tas här upp som en del av utvecklingen. Barn känner ingen skam för sin sexualitet. Skam är en känsla barnet lär sig att känna då andra reagerar negativt på saker det säger eller gör. När barnet får utforska sig själv och sin kropp i lugn och ro, lär det sig att det är något eget och intimt.

På daghemmet delar barnet med sig av sina upplevelser. Det är då viktigt att personalen på daghemmet har färdigheter att prata om detta med barnen på ett sätt som stöder den sexuella utvecklingen. Det finns olika slags böcker för barn med information om kroppen, förökning och sexualitet. Den vuxna kan bekanta sig med dem på förhand och sedan titta igenom dem med barnet. Information ska ges med tanke på barnets utvecklingsnivå och utgående från barnets frågor. Det är onödigt att ge barnet mer information än det frågat om, i ett tillitsfullt förhållande återkommer barnet med fler frågor tids nog. Media påverkar i dagens läge barns sexuella utveckling betydligt mer än tidigare. Forskning visar att barns psykosexuella utveckling påskyndas av detta, och att barnets färdigheter att hantera och kritiskt granska all denna information är otillräcklig. I en värld där pekplattor och smarttelefoner förekommer överallt borde man alltså som vuxen se till att barnet har tillräckligt med tid för fri lek. Rådgivningspersonalens uppgift är att känna igen och följa upp avvikelser i utvecklingen. Personalen på rådgivningen bör ha kunskap om när ett barn eller en familj borde hänvisas till vidare undersökning eller vård. Det känns ofta svårt för föräldrarna att ta upp frågor som gäller sexuell utveckling, vilket gör den professionellas roll ännu viktigare. Även familjer med annan kulturell bakgrund och specialbehov borde uppmärksammas. Det har forskats väldigt lite om vårdpersonalens kunskap gällande sexualfostran i Finland.

6.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä peruskoulun seksuaalikasvatuksesta. (Tuominen:2012)

Sofia Tuominens pro gradu-avhandling behandlar sakkunnigas åsikter gällande förverkligandet av sexualfostran i grundskolor i Finland. Arbetet tar bland annat upp att läroplanen för grundskoleundervisning lämnar mycket tolkningsutrymme.

Man talar om sexualfostran uppdelat i tre olika områden: upplysning, undervisning och rådgivning. Under rubriken upplysning går posters och infoblad som olika förbund ger ut, och som har som uppgift att väcka intresse för ämnet och röja undan fördomar och vanföreställningar. Till undervisningen hör den klassiska föreläsningen i klass.

Rådgivningen sker individuellt, i skolmiljö är det oftast en hälsovårdare man vänder sig till. Allt yngre barn har idag tillgång till internet. Sex och samlevnad behandlas öppet på tv och sociala medier. Mediafostran är ett relativt nytt begrepp, undervisningen har inte allt för många år på nacken. I och med att teknologin utvecklas måste skolorna försöka hinna med i utvecklingen. När barnet lär sig att gallra ur information som inte är relevant eller till och med skadlig får barnet färdigheter som i längden kan stödja hans/hennes mentala hälsa.

Social kompetens kan man inte lära sig ur någon bok, det är något som kommer med tiden. Genom att bygga upp en positiv självbild, empatiförmåga och kommunikationsförmåga kommer den sociala kompetensen sakta men säkert med på köpet. Dessa alla komponenter är inte mätbara i det skolsystem som vi har.

Sexualundervisningen tillkom i läroplanen på 1970-talet. Den utvecklades flitigt under 1970- och 1980-talet, och antalet tonårsgraviditeter sjönk. Under de ekonomiskt svåra åren på 1990-talet minskades antalet timmar för sexualundervisning i skolorna, vilket resulterade i en ökning gällande mängden tonårsgraviditeter och insjuknade i sexuellt överförbara sjukdomar. På senare år har kunskapen igen ökat och statistiken gått ner.

Som hinder för utvecklandet av sexualfostran såg de flesta av experterna ekonomiska begränsningar, samt svårigheter att påverka beslutsfattare. Flera av dem var ändå av den åsikten att ett barn med god social kompetens och en sund självkänsla har större möjligheter att klara sig väl i livet, avlägga examen inom utsatt tid och ha en lång karriär i arbetslivet.

6.4 **Terveydenhoitajien ja vanhempien välinen yhteistyö alakouluikäisten seksuaaliterveyden ohjauksessa (Autio, Paakkunainen: 2015)**

Arbetet har gjorts av Sanna Autio och Nina-Maria Paakkunainen i samarbete med skolhälsovårdsväsendet i Esbo år 2015 och har som syfte att utreda samarbetet mellan hem och skola när det gäller sexualfostran. Skolhälsovårdaren möter eleven i många olika sammanhang under skolgången. Främst minns man de individuella mötena, men skolhälsovårdaren medverkar även i undervisningen samt på föräldramöten och infotillfällen.

Begreppet sexualfostran togs i bruk i Finland på 1990-talet. Begreppet uppkom då för att motsvara det engelskspråkiga ”sex education”, som ett mer heltäckande begrepp än de tidigare ”sexualundervisning” och ”sex och samlevnad”. Under slutet av 1990-talet i samband med den dåliga ekonomin skar man ner på resurserna för sexualfostran i skolorna. Skillnaden i kunskapsnivåer skolor emellan blev tydliga då kraven sänktes. Sexualundervisning är en del av grundskolans läroplan. Sexualupplysning behandlar sexualitet och sexualfostran och verkställs i gruppundervisningen. Sexualrådgivning sker alltid individuellt. Där fokuserar man på barnets frågor och eventuella problem. Sexualrådgivning bör enligt hälsovårdslagen ordnas av kommunen.

Ända från födseln tar barnet intryck av kulturen i hemmet och föräldrarnas attityder. Här har skolan och andra instanser väldigt litet att påverka. Samarbetet mellan hem och skola sker oftast i form av hälsogranskningar, föräldramöten och problemsituationer. Tillfrågade skolhälsovårdare upplevde att kontakten genom dessa är knapp och i vissa fall otillräcklig. Som hinder för att förbättra kontakten nämndes tidsbristen som den största faktorn. Många föräldrar upplevde hälsogranskningarna som rutinmässiga och ytliga och ansåg att det fanns saker som inte kom upp ifall inget alarmerande upptäcktes under diskussionen. Även personalens brist på kunskap och färdigheter att diskutera ämnet förekom. Samarbetet med multikulturella familjer upplevdes också som utmanande.

Skribenterna kom fram till att det behövs mer skriftligt material som stöder föräldrar och personal. Sexualfostran som läroämne borde utvidgas och i större grad behandla sociala aspekter av sexualiteten, så som närhet och förhållanden.

6.5 Barn, föräldrar och sexualitet – barns sexualitet och föräldrarnas stöd under barns sexuella utveckling (Brondin, Nylund: 2013)

Sexualfostran i den tidiga barndomen ligger som bas för upplevelser kring sexualitet ända upp i vuxen ålder. Författarna till detta arbete syftar till att ge småbarnsföräldrar bredare kunskap om barn och deras sexualitet samt hur föräldrar på ett bra sätt kan stöda barnets sexuella utveckling. Barns sexualitet går ut på att hitta sätt att uppleva glädje och njutning genom lek och socialt umgänge. För att ett barn ska kunna skapa en hälsosam uppfattning om sin sexualitet behöver det kunskap, självrespekt och sociala kompetenser. Sexualiteten kan ses som en individuell egenskap, som uttrycker sig på olika sätt hos olika människor och i olika livssituationer. Synen på den egna kroppen, sexualiteten, könsidentiteten och känslan av att vara en del av en social gemenskap påverkar starkt hur sexualiteten utvecklas. Sex och samlag är en liten del av den vuxnas sexualitet och till ett barns sexualitet hör dessa inte alls. Barnets rättigheter att skyddas från sådant som inte passar utvecklingsnivå finns beskrivna både i FN:s barnkonvention och i Finlands lag.

En trygg vuxen bör kunna sätta sig ner och diskutera med barnet om vad som är tillåtet och i vilka situationer utan att döma barnets beteende. Ett verktyg som föräldrar kan använda sig av är reflektiv kapacitet. Reflektiv kapacitet är förmågan att sätta sig in i barnets känslvärld. Det kan vara bra att känna till hur barnet tar emot information och reagerar på olika intryck. Nyblivna föräldrar funderar mycket på hur de vill uppfostra sina barn och väljer ofta då att ta modell av någon vuxen från barndomen eller ta avstånd från sådana uppfostringsmetoder som man själv upplevt som negativa. Vårt samhälle har ett väldigt heteronormativt sätt att se på sexualitet. Barn lär sig redan i 2-årsåldern att det finns flera olika kön, men definierar då kön genom utseende, till exempel hårets längd. Barnet anpassar sig till sin omgivning, hurdana leksaker det får, om det fritt får ha både kjolar och byxor, eller om de vuxna då förklarar för barnet att det tillhör ett visst kön och bör hålla sig till saker som är tillskrivna det könet. Kunskap ger trygghet och det är viktigt att barnet känner sig tryggt gällande sin egen kropp. Då man öppet talar om saker gällande kroppen och sexualitet försäkras man att barnet har förmågan och språkliga färdigheter att ställa frågor och diskutera kring sexualitet, sätta ord på kroppsdelar och fenomen som de undrar över.

6.6 Yhdeksän kuukautta eskarilaisen silmin – toiminnallisen tuokion mallin luominen ja testaus (Korteniemi, Leppänen:2014)

Två barnmorskestuderanden, Maiju Korteniemi och Aino Leppänen har arbetat fram material för att undervisa förskolebarn i hur en graviditet framskrider. Som bakgrund hade de studerat grunderna för småbarnsfostran, WHO:s standarder för sexualfostran samt litteratur som beskriver den sexuella utvecklingen som sker i förskoleåldern. Bland annat kom man fram till att barn i den här åldern är intresserade av varifrån barn kommer, och hur de blir till. Barn i denna ålder är nyfikna och ställer ofta många frågor kring sexualitet. Man kom fram till att förskolebarn är i en mottaglig ålder för denna form av information, eftersom de redan har en del kunskap och är motiverade att lära sig mer. Lära om mänsklighet, kroppen, relationer och pubertet faller ofta i skuggan av annan undervisning. Man anser också att sexualfostran inte borde utgå från sex och samlag, utan hellre från något annat ämne som ligger närmare barnets intressen. Forskning har påvisat att vuxnas ovilja att tala om sexualitet med barn och unga lett till negativa uppfattningar om sexualitet och ovilja från de ungas sida att ta upp ämnet som i sin tur lett till att man under de första samlagen inte använt sig av preventivmedel. Då ett barn ställs inför ett problem, en frågeställning, väcks viljan att hitta ett svar, en lösning. I och med att barnet får svaret, lösningen, tillfredsställs nyfikenheten och barnet upplever att det lyckats.

Skribenterna förberedde sig inför undervisningstillfället genom att framställa en modell som föreställde en gravid kvinna, med olika storleks gravidmage, foster och livmoder. Som ”frö” använde man sig av en ärt. För att förklara tidsperioderna och längden på en graviditet använde man sig av en årstidsskiva, där man kunde flytta visaren för varje trimester. Förskolebarnen hade redan lärt sig årstiderna, så detta var ett logiskt sätt att förklara hur tiden framskrider. Man började förklara graviditetens förlopp genom att visa ”fröet” som placerades i magen på modellen. Man berättade att en del av fröet kommer från mamman och en del kommer från pappan. Barnen var aktiva under hela undervisningen, och delade med sig av sina egna erfarenheter och ställde många frågor. Personalen på förskolan ansåg att undervisningen varit konkretiserande, åldersanpassad och uppmuntrade till aktivt deltagande.

6.7 Tytöksi ja pojaksi kasvaminen – toiminnallinen rata viidesluokkalaisille (Karjalainen, Laitinen: 2006)

Forskning påvisar att barn i Finland allt tidigare kommer in i puberteten, vilket förstärker kravet på information om hur man utvecklas under puberteten ges i ett tidigare skede. En stor del av puberteten går ut på att skapa sin identitet. Identiteten bygger bland annat på individens namn, kön, bakgrund och kultur. Dessa är faktorer man lär sig redan som barn. Självbilden är människans uppfattning om sig själv, om utseende, intelligens, hur social man är. Självkänslan är en personlig egenskap, och en del av självbilden. En person med en god självkänsla har respekt för sig själv och känner till sina styrkor och svagheter. En god självkänsla leder också till ett gott självförtroende och hjälper att hantera besvikelser och misslyckanden. En god självkänsla skyddar den unga bättre än varningar och förmaningar, eftersom en ung med respekt för sig själv inte vill utsätta sig för skada. Social utveckling går ut på att lära sig känna igen skrivna och oskrivna regler i samhället. Social hälsa syns som social aktivitet och hälsosamma sociala relationer. De tidiga erfarenheterna räknas ofta som de viktigaste för barnets utveckling, men även senare positiva upplevelser kan kompensera för negativa händelser i den tidiga barndomen. Redan små barn får lära sig att man blir omtyckt och accepterad då man uppför sig artig, är samarbetsvillig och hjälpsam. Social kompetens är att kunna tillämpa detta i vardagen.

Skribenterna till arbetet gjorde en uppgiftsbana för elever i årskurs 5. Tanken bakom uppgiftsbanan var att eleverna skulle få bekanta sig med de sexuella, fysiska, psykiska och sociala förändringar som genomgår i puberteten. Uppgiftsbanan bestod av 6 olika punkter, där eleverna i par eller grupper skulle bekanta sig med materialet vid varje punkt och utföra en uppgift. Eleverna fick både eget producerat och färdigt material att ta med sig hem och materialet kunde på så sätt fungera som stöd för föräldrarna i diskussioner kring pubertet och sexualitet. Man kom fram till att flickorna ställde färre frågor än pojkarna. Pojkarna verkade också mer intresserade av till exempel menstruation och mensskydd. Skribenterna antog att flickorna hade mer information från tidigare. Flickorna hade betydligt mer kunskap om hur man blir gravid. Pojkarna hade i allmänhet sämre kunskap om graviditet. De flesta flickor hade en ganska bra uppfattning om graviditet och svarade på ett liknande sätt. De olika svaren tydde på att flickorna i allmänhet hade mer kunskap än pojkarna, medan pojkarna var mer intresserade av att diskutera olika ämnen.

6.8 Småbarnspedagogers tankar om sexualfostran (Ingman-Friberg: 2015)

Skribenten har forskat i hurdana tankar och attityder småbarnspedagoger har kring sexualfostran. Sexualfostran nämns inte enskilt i planen för småbarnsfostran. I Finland arbetade år 2014 omkring 50 000 personer med småbarnsfostran, medan det samma år fanns ungefär 425 000 barn inom småbarnsfostran.

Bland informanterna var attityderna mycket varierande. En del ansåg att det är viktigt att barn får en god sexualfostran även på daghemmet medan andra tyckte att barnet kunde rikta sina frågor till sina föräldrar. Många av informanterna upplevde att små barn har ett sexuellt ordförråd även om de inte vet vad orden betyder. En stor del berättade att de stöter på frågor om sexualitet nästan dagligen, andra tyckte att sådana diskussioner förekom sällan eller aldrig. Många ansåg att sexualfostran borde förekomma tidigast i skolan eller förskolan. Andra trodde å sin sida att om ämnet tas upp redan i tidig ålder kan det förhindra att det blir tabu. Man tyckte att yngre barn ställde både fler och ”lättare” frågor, äldre barn ställde färre och knepigare frågor. En av informanterna hade fått beröm av en förälder för att man diskuterat hur barn blir till. Många var ändå oroliga för hur föräldrarna ser på att man tar upp sådana frågor. De flesta var överens om att barnet borde få information enligt sin utvecklingsnivå. En del hade varit med om att barn sett eller upplevt sådant som inte passade deras ålder. Någon tyckte att barnen får nog av ämnet via medier, och att sex syns för mycket ute i media. En del av informanterna tyckte att sexualfostran ingick i verksamheten, men tänkte inte på det som sexualfostran, snarare som en naturlig del av jobbet. De egna värderingarna styr synen på sexualfostran och osäkerhet i rollen orsakar lätt förvirring och negativ stämning. Många ansåg även att sexualfostran inte ingått tillräckligt eller alls i deras utbildning. På en del arbetsplatser kände man inte till kollegors tankar, medan man på andra daghem undvek ämnet eftersom någon i arbetsgemenskapen antytt att det är känsligt. Olika kulturella bakgrunder upplevdes vara ett annat hinder. Barns sexualitet var inte ett bekant begrepp för alla informanter. Skribenten funderade över om man kunde diskutera familjens synpunkter på sexualitet, till exempel vid ett utvecklingssamtal. Om personalen kände till föräldrarnas önskemål kunde man lättare samarbeta. Många vill inte undervisa i ämnet av olika skäl, moraliska, personliga eller religiösa. Vetenskapligt och evidensbaserat material kunde stöda personalen och motarbeta hindrande attityder.

6.9 Vägledning i sexualfostran för ensamkommande asylsökande barn (Harhio:2012)

Varje vuxen som har del i ett barns uppväxt fungerar som modell när det gäller sexualfostran. När barnets intresse för sexualitet ökar, ställer barnet frågor till pålitliga vuxna i sin omgivning. Även om barnet inte frågar, har den vuxna fostringsansvar och bör se till att barnet får den information det behöver. Barn med flyktingbakgrund har ett lika stort behov av information som finländska barn, men deras tidigare kunskap och erfarenheter kan försvåra sättet att ge dem ny information. I undersökningar har det kommit fram att barn med invandrabakgrund har mycket kunskap om till exempel HIV, men knappt ingen kunskap om andra könssjukdomar. I många kulturer förbjuder man barnen att ha sex före äktenskap, onanera eller använda preventivmedel. Många unga är ändå sexuellt aktiva, vilket leder till att många känner skuld, skam och en känsla av att inte leva upp till idealet.

Bra och tillfredsställande sex är när sädesvätskan tömts i kvinnan, ansåg både kvinnor och män i en undersökning. Pojkar skall ha många sexuella relationer, och ha sex alltid då man har möjlighet. Eftersom utomäktenskapligt samlag är tabu, är även många unga rädda för att bli sedda på kliniker för sexualhälsa. Negativa attityder hindrar barn och unga att tala öppet om sexualitet. Barn med invandrabakgrund borde få utveckla ett eget ordförråd för sexualitet. En icke dömande attityd är viktig för att skapa ett förtroendefullt förhållande till barnet. Sexualfostran bör vara flexibel och kultursensitiv. Barnets eventuella tidigare trauman bör beaktas. Många barn upplever handledare på asylboenden som både ett stöd och ett hinder, de har kanske uppmanats att inte prata om vad som helst med handledarna. Det är viktigt att vara ärlig, klar, exakt och realistisk då man arbetar med asylsökande barn. Då kan man hoppas att barnen kunde vara lika öppna och ärliga tillbaka, och berätta om sin flykt, sina erfarenheter och eventuella framtidsplaner. Många barn har upplevt sexuellt våld, utnyttjande eller omskärelse. Man bör vara noggrann med att berätta om mänskliga rättigheter och förklara om integritet och rätten till sin egen kropp. Sexualfostraren bör vara uppmärksam på stridigheter som kan uppstå inom barnet då tidigare kunskap konstateras vara ofullständig eller felaktig. Den västerländska kulturen är till en början väldigt obekant. Multiprofessionellt samarbete mellan asylboenden, hälso-och sjukvård, utbildningsväsendet och barn- och ungdomsarbetare kunde underlätta arbetet. Man kunde även översätta broschyrer och infoblåd till barnets modersmål.

6.10 Carpe diem! **Lastentarhanopettajien näkemyksiä seksuaalikasvatuksesta päiväkodissa (Vainio:2013)**

Skribenten har i sitt arbete intervjuat 6 barnträdgårdslärare som arbetar på olika daghem i Tammerfors. I bakgrunden till sitt arbete hänvisar hon bland annat till WHO:s standarder för sexualfostran i Europa samt barnpsykiater Raisa Cacciatores böcker. Sexualfostran i vårt land är internationellt sett på en mycket god nivå. Man har försökt frångå kultur- och religionsbaserad sexualfostran och istället bygga fostran på teori och evidens. Enligt skribenten åsidosätts fortfarande små barn när man diskuterar sexualitet. Med arbetet vill skribenten synliggöra sexualfostrans plats i småbarnsfostran. För ett litet barn är allting nytt, så man bör alltid utgå från grundläggande saker. Att lära sig sköta sin egen hygien är ett bra sätt att bekanta sig med kroppen och dess funktioner. Barnet övar sig stegvis på sociala relationer och senare på att bli förtjust och förälskad. Att undvika frågor kring sexualitet är också ett sätt att ge sexualfostran. Detta sätt lär barnet att sexualitet är något dåligt. Att utsätta barnet för sådant som inte passar dess ålder och utvecklingsnivå är skadligt och kan tolkas som vanvård. God sexualfostran kan ges då den vuxna har förståelse för de grundläggande begreppen och ser vikten av god sexualfostran. I och med att samhället utvecklas och olika medier blir allt mer synliga ökar behovet av sexualfostran. Även globaliseringen och multikulturalismen bidrar till att behovet ökar. Eftersom många barn spenderar en betydande del av sin vakna tid inom småbarnsfostrans ramar, skulle det vara av stor betydelse att personalen på daghemmen deltog i sexualfostran. Enligt en publikation av Stakes, Seksuaaliterveyden edistäminen Suomessa, borde sexualundervisningen påbörjas redan innan barnet börjar skolan. Enligt Väestöliitto har största delen av barn i 10-årsåldern sett porr på internet. Till och med en del barn i daghemsåldern har någon gång sett porr. Felaktiga uppfattningar kan senare leda till svårigheter att skapa sin egen könsroll och identitet. Mediafostran kunde alltså också vara nödvändigt redan i daghemmen. Eftersom sexualfostran är ett så pass nytt begrepp finns det många vuxna som upplever att de inte själva fått någon form av sexualfostran i barndomen. Därför har de inte heller någon direkt förebild som sexualfostrare. Vuxna idag har inte heller vuxit upp under liknande förhållanden som barn idag. Det är därför svårt att riktigt sätta sig in i barnens situation. Daghemspersonal upplever att det tidvis är populärt med olika lekar, som till exempel pussnata, och ibland kramas barnen mer än vanligt.

7 ANALYS

I analysen har jag studerat vilka referenser och referensramar skribenterna använt sig av. Jag har granskat skribenternas syften och forskningsfrågor och jämfört hur man tolkar sexualfostran i olika arbeten. Jag har också undersökt vad man speciellt tagit fasta på inom olika områden.

Med referenser menas källor som gett skribenterna den information som deras arbeten bygger på. Jag har främst tagit fasta på de referenser som förekommer ofta i arbetena och de referenser som förekommer i fler än ett arbete.

Med referensram menas den eller de källor som skribenterna valt att bygga sitt arbete på. Referensramen kan bestå av teorier, standarder och rekommendationer, eller utgåvor av någon expert inom området. Referensramen står alltså som grund för arbetet och i arbetet granskas sedan hur övriga referenser stämmer eller inte stämmer överens med den teoretiska referensramen.

Mycket av innehållet presenteras redan i materialbeskrivningen i detta arbete. Genomgående och ofta förekommande teman presenteras även i analysen. I tabellen (Tabell 1) i slutet av detta kapitel presenteras alla referenser som analyserats och behandlats i detta arbete.

7.1 Referensram och referenslitteratur

Barnpsykiatern Raisa Cacciatore går inte att lämna onämnd då man talar om sexualfostran i Finland. Det märks i denna studie. Alla 10 arbeten hänvisar till någon av Cacciatores publikationer. I två arbeten hade Cacciatores böcker använts som teoretisk referensram. (Virsiheimo, Linna 2010), (Harhio 2012). Den mest hänvisade källan var boken *Huomenna pannaan pussauskoppiin*, som hänvisades till som källa i hälften av arbetena. (Heinonen 2010), (Virsiheimo, Linna 2010), (Tuominen 2012), (Brondin, Nylund 2013), (Harhio 2012).

Cacciatores *The sexual health of children* har hänvisats till i två granskade arbeten (Brondin, Nylund 2013), (Karjalainen, Laitinen 2006).

Cacciatore och psykologen Erja Korteniemi-Poikela har samarbetat mycket och bland annat gett ut *Vauvasta naperoiseksi, pienten lasten seksuaalisuudesta*, (Heinonen 2010), (Brondin, Nylund 2013) *Seksuaalisuuden portaat* (Autio, Paakkunainen 2015) (Vainio 2013) och *Portaita pitkin*. (Heinonen 2010), (Korteniemi, Leppänen 2014), (Vainio 2013)

Tillsammans med docent Elise Kosunen och professor Antti Hervonen har Cacciatore gett ut *Seksuaalisuus elämänkaaressa*, som hänvisas till i två av arbetena. (Virsiheimo, Linna 2010), (Ingman-Friberg 2015).

Med hjälp av böckerna har skribenterna beskrivit barns sexuella utveckling och deras behov av stöd och information. Man förklarar också olika fenomen, som till exempel masturbering, med hjälp av Cacciatores böcker. Av mängden hänvisningar att döma kan man anta att Cacciatores expertis inom området är högt uppskattad och antagligen är hennes texter även lätta att förstå.

Barnmorskan och sexualpedagogen Katriina Bildjuschkin har tillsammans med Logoterapeuten Susanna Ruuhlahti skrivit publikationerna *Seksiä vaatteet päällä, Selkee* (Tuominen 2012) och *Mitä ihmettä?* (Brondin, Nylund 2013). *Seksiä vaatteet päällä* hänvisades till i tre av de arbeten som granskades, (Heinonen 2010), (Virsiheimo, Linna 2010), (Brondin, Nylund 2013). Publikationerna beskriver barns utveckling och tankar om sexualitet, samt hur man kan stöda barn i olika skeden av utvecklingen.

Socialpsykologen och psykoterapeuten Saara Kinnunen har skrivit *Tytöt, pojat ja seksi*, som hänvisas till i två av de arbeten som granskats. (Heinonen 2010), (Brondin, Nylund 2013). Kinnunen beskriver även hon barns sexuella utveckling och Sofia Heinonen (Heinonen 2010) kommer i sitt arbete fram till att Kinnunens och Cacciatores tankar och synpunkter stöder varandra, vilket i sig ytterligare ökar pålitligheten i de båda källorna.

Edistä, ehkäise, vaikuta av Reija Klemetti och Eija Raussi-Lehto har använts som teoretisk referensram i ett arbete (Autio, Paakkunainen 2015) och hänvisats till i ytterligare ett av de granskade arbetena. (Ingman-Friberg 2015) Handboken har fungerat som stöd för att få fram vad sexualfostran idag bygger på inom till exempel skolvärlden. Till exempel tas det upp att sexualfostran inte nämns i planen för småbarnsfostran som styr daghemsverksamheten.

Professor Osmo Kontula har skrivit publikationen *Between sexual desire and reality* som hänvisats till i två granskade arbeten (Virsiheimo, Linna 2010), (Brondin, Nylund 2013) och *Seksuaaliterveys Suomessa* som hänvisas till i ett arbete (Virsiheimo, Linna 2010). Han har även skrivit *Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa*, som hänvisats till i två arbeten, (Tuominen 2012), (Autio, Paakkunainen 2015) tillsammans med Henna Meriläinen. Med hjälp av Kontula vill man till exempel beskriva hur sexualundervisning ges åt barn och unga i skolan men även hur sexualundervisningen tog sig in i församlingarnas skriftskoleundervisning.

Psykiater och psykoanalytiker Veikko Aalberg och professorn och pediatrikern Martti Siimes har skrivit *Lapsesta aikuiseksi-nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi*. Till den har hänvisats i två granskade arbeten. (Tuominen 2012), (Karjalainen, Laitinen 2006) Med hjälp av denna referens beskrev man utvecklingen i puberteten och tonåren.

Sigmund Freuds sexualteori hänvisades till i två arbeten, (Heinonen 2010), (Tuominen 2012) och fungerade som teoretisk referensram i ett arbete. I samma arbete användes även Ernest Bornemans teori om sexuell utveckling som teoretisk referensram. (Heinonen 2010) Med hjälp av Freud ville man beskriva barnets sexuella utveckling genom hela barndomen.

WHO:s standarder för förverkligande av sexualfostran användes som teoretisk referensram i tre arbeten, (Autio, Paakkunainen, 2015), (Ingman-Friberg 2015), (Harhio 2012) och hänvisades till i totalt sex arbeten. (Brondin, Nylund 2013), (Korteniemi, Leppänen 2014) (Vainio 2013). Speciellt har man tagit fasta på att sexualfostran bör ges på barnets egen utvecklingsnivå och att det finns rekommendationer för detta. I ett av arbetena hade man lagt till delar ur rekommendationerna som bilaga.

I fyra arbeten hänvisade man till olika publikationer gällande sexualitet, sexualhälsa och sexualfostran på Väestöliittos hemsidor. (Virsiheimo, Linna 2010), (Autio, Paakkunainen 2015), (Ingman-Friberg 2015), (Vainio 2013).

Andra organisationer som hänvisades till var RFSU (Brondin, Nylund 2013), Mannerheims barnskyddsförbund (Brondin, Nylund 2013), Institutet för hälsa och välfärd(THL) (Vainio 2013), Social- och hälsovårdsministeriet, (Virsiheimo, Linna 2010), (Tuominen 2012) Utbildningsstyrelsen (Tuominen 2012), Stakes (Korteniemi, Leppänen 2014) (Karjalainen, Laitinen 2006), (Vainio 2013), UNESCO (Tuominen 2012) (Vainio 2013) och WHO (Tuominen 2012). De olika publikationerna gav direktiv för vad sexualfostran är hur den kunde förverkligas. Att så många olika instanser hänvisades till tyder på att man har hög tilltro till information som publiceras av ett förbund eller en organisation istället för en person. Se bilaga (tabell 1) för en tydligare översikt över dessa referenser.

7.2 Syftesbeskrivningar och använda frågeställningar

Syftesbeskrivningarna i de olika arbetena har påmint mycket om varandra. Man har velat samla aktuell information som kan stöda föräldrar eller professionella i deras uppgift att stöda barn i deras sexuella utveckling.

Tre arbeten (Heinonen 2010) (Virsiheimo, Linna 2010) (Brondin, Nylund 2013) har varit litteraturstudier där man velat få fram aktuell information om barns sexuella utveckling och goda sätt att förverkliga sexualfostran eller stöda till exempel föräldrar och yrkeskunniga till att förverkliga god sexualfostran. .

I de fyra arbeten som baserar sig på intervjuer och enkäter (Tuominen 2012), (Autio, Paakkunainen 2015), (Ingman-Friberg 2015), (Vainio 2013) har man syftat till att utreda hurdana synsätt och attityder man har kring sexualfostran ute i arbetslivet. Man har också velat undersöka hur samarbetet mellan professionella yrkesutövare och föräldrar och barn går till i praktiken..

I två arbeten (Korteniemi, Leppänen 2014) (Karjalainen, Laitinen 2006) har man utrett hur barn i olika åldrar ser på olika områden inom sexualfostran och vilken kunskap de har eller behöver få..

I ett arbete (Harhio 2012) ville man redogöra handledarens roll som sexualfostrare på grupphem för ensamkommande asylsökande barn.

I forskningsfrågorna har (Autio, Paakkunainen 2015) velat utreda blanda annat hur olika yrkesutövare upplever att sexualfostran förverkligas, hur samarbetet med barn och föräldrar fungerar och hur man kunde utveckla verksamheten i framtiden.

Man (Heinonen 2010), (Virsiheimo, Linna 2010) har också velat presentera aktuell och evidensbaserad information som yrkesutövare och föräldrar kan använda sig av.

I flera arbeten (Tuominen 2012), (Ingman-Friberg 2015), (Vainio 2013) har man velat utreda hurdana attityder och tankar yrkesutövare har kring sexualfostran och hur stort man upplever att behovet av sexualfostran är.

Ett arbete (Harhio 2012) hade som forskningsfråga att utreda vad som skall beaktas i sexualfostran med ensamkommande asylsökande barn och vad som är handledarens roll som sexualfostrare.

7.3 Professionella perspektiv och ämnesområden

Av de arbeten som granskats har tre stycken skrivits ur ett vårdperspektiv. Ett arbete skrevs av två vårdstuderande, (Virsiheimo, Linna 2010), ett av två blivande barnmorskor (Korteniemi, Leppänen 2014) och två av två blivande hälsovårdare (Autio, Paakkunainen 2015), (Karjalainen, Laitinen 2006).

Två arbeten var skriva av studerande inom det sociala området. (Heinonen 2010), (Brondin, Nylund 2013)

Två arbeten var skrivna inom det pedagogiska området, ett av barnträdgårdslärostudierande, (Vainio 2013) ett av en klasslärostudierande (Tuominen 2012).

Ett arbete var skrivet ur hälsofrämjande perspektiv. (Ingman-Friberg 2015)

Förutom informationssökningen ville man i många arbeten utveckla konkret material för att stöda vuxna i sin roll som sexualfostrare. Tre arbeten var enkät/intervjustudier

(Autio, Paakkunainen 2015), (Ingman-Friberg 2015), (Vainio 2013) Autio och Paakkunainen ville utreda hur skolhälsovårdare upplevde samarbetet mellan hem och skola då det gällde sexualfostran medan Ingman-Friberg och Vainio ville utreda hur yrkesutövare upplever sin roll som sexualfostrare och hur sexualfostran förverkligas inom ramen för småbarnsfostran. Tuominen ville granska hur sexualfostran kommer fram inom ramen för grundskoleutbildning och hur man inom skolvärlden upplever sexualfostran som ämne.

Brondin och Nylund (2013) skapade reflektionskort som till exempel föräldrar kunde använda sig av för att bekanta sig med sin roll som sexualfostrare. Virsiheimo och Linna (2010) skapade ett frågeformulär för föräldrar som har frågor kring barnets sexuella utveckling. Tanken var att formuläret skulle delas ut på rådgivningen.

Arbetena som granskades var i huvudsak skrivna ur vuxnas synvinkel för vuxna, det vill säga att man ville utreda hur föräldrar och professionella kunde utveckla sitt sätt att utöva sexualfostran.

Två arbeten hade praktiska tillfällen där man träffade barn och höll någon form av lektion för dem. Det ena tillfället, som handlade om frågor kring puberteten och sexuell utveckling hölls för femteklassister, (Karjalainen, Laitinen 2006) det andra gällde förskolebarn och deras uppfattningar om hur barn blir till (Korteniemi, Leppänen 2014). I övriga arbeten har man fokuserat på yrkeskunnigas kunskap och erfarenheter, samt på att stöda föräldrar i deras uppgift som fostrare.

7.4 Utmaningar kring förverkligande av sexualfostran

Daghemspersonalen i två olika undersökningar som gjordes upplevde att sexualfostran sällan eller aldrig kommer upp under utbildningen och många yrkesutövare tyckte att sexualfostran inte får plats eller inte hör hemma på daghem. En stor del kände osäkerhet i sin roll som sexualfostrare eller var rädda för föräldrars reaktioner ifall man skulle ta upp frågor kring sexualitet. En del informanter, det vill säga daghemspersonal som svarade på enkäterna, tyckte att termen sexualfostran hade en klang som inte hör hemma på daghem. De ansåg att man nog tar upp dessa frågor, men att man inte skulle vilja

kalla det för sexualfostran. Många yrkesutövare önskade sig mer information och fortbildning inom ämnet. (Ingman-Friberg 2015), (Vainio 2013)

Både skolhälsovårdare och daghemspersonal upplevde barn och familjer med en annan kulturell bakgrund som utmanande. Det är svårt att veta vad man får och inte får tala om, och det är inte alltid lätt att på förhand diskutera sådana frågor med föräldrarna, eftersom det finns så många tabun. Man upplevde i allmänhet att det är svårt att till exempel benämna könsorganen då man inte vet vad man i familjen kommit överens om för benämningar. (Ingman-Friberg 2015), (Vainio, 2013), (Autio, Paakkunainen, 2015) Speciellt svårt verkade det vara att bemöta barn med invandrarbakgrund. Många barn som kommit från krigshärjade länder kan ha svåra trauman eller fått motstridig information om saker som har med sexualitet att göra. (Harhio 2012).

Osäkerhet fanns också gällande vad man får berätta åt ett barn i en viss ålder och rädsla för att berätta för mycket. En utmaning är att svara på just det som barnet frågar om. (Ingman-Friberg 2015), (Vainio, 2013).

8 DISKUSSION

Den teoretiska referensramen i detta arbete, WHO:s standarder för sexualfostran, beskriver att sexualfostran bör ges på lämplig nivå för barnet. Uppfattningarna om detta i de granskade arbetena var liknande. Man var eniga om att den sexuella utvecklingen hos barn följer vissa mönster, men att alla barn ändå utvecklas individuellt och i egen takt. Uppfattningarna i många arbeten var att sexualfostran ska ges vid lämpliga tillfällen, till exempel då barnet själv undrar över något. Svaret bör vara korrekt men inte ge för mycket information. Väsentligt är att skapa en förtroendefull relation så att barnet känner sig tryggt och vågar fråga istället för att dra egna slutsatser.

I de olika styrdokumenterna som formar småbarnsfostran och grundskoleundervisningen nämns sexualfostran knappt alls. I de högre klasserna av lågstadiet ingår sexualundervisning i biologiundervisningen, men i övrigt är riktlinjerna väldigt långt tolkningsbara och hur mycket sexualfostran som ges beror långt på läraren eller småbarnspedagogen själv.

Avsaknaden av riktlinjer kommer fram i flera av arbetena och går även att tolka ur de olika styrdokumenterna. (Stakes, Utbildningsstyrelsen) I huvudsak nämner man vikten av att stöda fysisk, psykisk och kognitiv utveckling utan att nämna sexuell utveckling enskilt.

Ur WHO:s standarder framgår tydligt att skillnaderna länder emellan är stor, men även skillnaderna skolor och till och med årskurser emellan kan antagligen variera betydligt.

Om noggrannare riktlinjer för förverkligande av sexualfostran ingick i styrdokumenterna (Planen för småbarnsfostran, planen för förskoleundervisning och grundskolans läroplan) skulle man lättare kunna ta upp riktlinjer samt motvilliga eller ifrågasättande attityder redan under yrkesutbildningarna till exempelvis klasslärare eller barnträdgårdslärare.

I de arbeten som granskats har man flitigt använt finska experters publikationer som källor. Exempel på dessa är Raisa Cacciatore, Katriina Bildjuschkin och Osmo Kontula. Att dessa och många fler experter hänvisas till frekvent tyder på att det finns en bred och god kunskap om sexualfostran i Finland. Det finns tillgång till färsk och relevant

information och en stor mängd litteratur kring ämnet, de flesta av de hänvisade källorna är skrivna under 2000-talet.

I detta arbete har jämförts många olika styrdokument och rekommendationer. Tio mångsidiga arbeten har granskats och många tankar och teorier har presenterats. Därmed har detta arbete gett en liten insynsglimt i hur sexualfostran är och hur den kunde vara om man hade tillräckliga resurser att utveckla den. Förhoppningsvis kan läsaren ta till sig av denna information och möjligen även tillämpa den informationen i verkligheten.

9 REFLEKTION

Sexualfostran är ett ämne som berör många. Det har tidvis varit svårt att hålla sig till syftet och frågeställningarna i detta arbete eftersom ämnet är brett och det finns många olika sätt att se på sexualfostran. Arbetet tangerar därför en hel del material som inte direkt besvarar forskningsfrågorna utan snarare ger tankeställare åt envar.

Många av källorna som användes i de arbeten som granskades var bundna till någon välkänd organisation. Detta kan bero på att man i Finland har stor tilltro till myndigheter och organisationer.

Barnpsykiater Raisa Cacciatores olika arbeten var absolut mest hänvisade till. Även de flesta andra experterna var förknippade till Finland på något vis. Detta kan delvis bero på att alla arbeten är skrivna av studerande vid finska läroinstitutioner, men jag tror också att det delvis även beror på att man i Finland har många framstående experter som gett ut massor av material både riktat åt professionella och åt föräldrar och barn.

Material fanns tillgängligt till stor del på finska, men en del fanns även översatt till svenska och engelska.

Ett fåtal svenskspråkiga och engelskspråkiga källor hade använts.

WHO:s standarder för sexualfostran hade många också hänvisat till. Att standarderna inte blivit översatta till svenska förvånade mig, eftersom jag hade uppfattningen att man i Sverige fäster stor uppmärksamhet vid till exempel könsroller och könsidentitet och i allmänhet är framstående inom fostran.

9.1 Etisk reflektion

I arbetet har tillämpats Arcadas regler för god vetenskaplig praxis. Viktiga etiska principer går exempelvis ut på att återge källor på ett sätt som motsvarar den ursprungliga källan. Man bör inte lägga till eller ändra på information som tagits ur en källa.

Plagiat tillåts inte enligt god vetenskaplig praxis.

Noggrannhet, ärlighet och omsorgsfullhet är grundstenar för god vetenskaplig praxis.

Dessutom bör etiken inom det egna yrkesområdet beaktas. (Yrkeshögskolan Arcada:2012)

Sexualfostran är ett väldigt känsligt ämne och därför bör etiska principer alltid beaktas och tillämpas. Som tidigare framkommit i arbetet har olika människor väldigt olika syn på vad som kan betraktas som korrekt beteende när det gäller frågor kring sexualitet. Frågor kring detta ämne bör därför alltid framföras finkänsligt och motpartens reaktioner uppmärksammas och önskemål beaktas. Detta gäller såväl barn som vuxna.

Integritet är en av de etiska principer som bör respekteras. Så även allas rätt till individuella åsikter. Tidigare erfarenheter och kulturella skillnader kan bidra till att det blir svårt att ta upp ämnet. I detta arbete har etiken beaktats genom att använda ett korrekt språk som inte är kränkande eller nedvärderar andras uppfattningar. Som etisk princip kan också räknas att information och fakta som räknas vara tillförlitlig bygger på evidens och fungerar i ett främjande syfte.

I detta arbete har ett objektiva synsätt tillämpats för att på bästa möjliga sätt kunna analysera vad sexualfostran är och hur den uppfattas.

9.2 Kritisk granskning

Mitt val att använda WHO:s standarder som teoretisk referensram känns lyckat. Att många andra skribenter använt sig av samma material visar att standarderna upplevs som relevanta och aktuella och att innehållet kan vara användbart då man planerar verksamhet som berör sexualfostran för barn i olika åldrar.

Flera skribenter hade fäst uppmärksamhet vid de olika läroplanerna och vid Freuds psykosexuella teori. Detta visar enligt mig att jag valt ändamålsenliga källor även till bakgrunden för detta arbete. Om man ser på de övriga källorna som refererats till i granskade arbeten kunde jag även ha tagit med något av barnpsykiater Raisa Cacciatores arbeten.

Jag är ändå nöjd med de källor jag valt som bakgrund och referensram. Jag tycker att de alla upplyser om delområden som är viktiga att känna till då man ämnar utveckla hur sexualfostran förverkligas i Finland.

Nu har i detta arbete granskats endast tio arbeten. I ett annat sammanhang kunde man jämföra ett större antal arbeten. Det har gjorts många undersökningar gällande yrkesutövares uppfattningar, men forskning kring föräldrars tankar om sexualfostran var svårare att få tag på. I samtal jag fört med småbarnsföräldrar under denna process har jag fått uppfattningen att föräldrar känner till väldigt lite om hur barnet själv upplever sexualitet. Bland annat har en mamma undrat över könsidentitetens utveckling i lekåldern. Material om detta kunde kanske utformas och distribueras på till exempel rådgivningar.

Deskriptiv litteraturstudie som metod fungerade väl för detta arbete. Att studera och analysera materialet har varit tidskrävande då alla arbeten granskats noga i sin helhet men på detta sätt har analysen blivit så rättvis och så lika som möjligt för de olika arbetena.

10 SAMMANFATTNING

Man är överens om att sexualfostran alltid bör utgå från barnets ålder, utvecklingsnivå och behov av information. Man ska försöka besvara frågor exakt och sanningsenligt, men utan att förklara för detaljerat. Man ska hålla en positiv ton och inte skrämja barnet. Det är viktigt för att barnet även i fortsättningen ska våga ställa frågor.

De skribenter som forskat i professionellas syn på sexualfostran har kommit fram till att det finns stora variationer bland annat då det gäller intresse och kunskapsnivå hos olika yrkesutövare. Många yrkesutövare önskar sig bredare utbildning i ämnet och mer skriftligt material att använda som stöd för utövande av sexualfostran. I flera arbeten kom en del negativa attityder kring sexualfostran upp, till exempel upplevde personal på daghem att sexualfostran inte hör hemma i daghemsmiljö. Annan daghemspersonal tyckte att sexualfostran är och skall också vara en naturlig del av barnets uppfostran såväl hemma som på daghemmet. Kulturella skillnader och negativa attityder upplevdes vara de största utmaningarna för utövande av sexualfostran i skolor och daghem.

Alla skribenter har i någon form använt sig av barnpsykiater Raisa Cacciatores material om sexualfostran som bas för den teoretiska kunskapen i sina arbeten. Många har även hänvisat till WHO:s standarder för sexualfostran. De arbeten som granskats har mestadels behandlat sexualfostran ur professionellas synvinkel, men även föräldrars tankar och frågor dök upp i några arbeten. Ett av arbetena fokuserade på femteklassisters tankar om sexualitet, ett annat på förskolebarns tankar om hur barn blir till.

Jag hoppas att man i framtiden lyckas frångå de tabun som finns gällande sexualfostran. Det skulle vara viktigt att var och en medvetet skulle bearbeta sina egna fördomar och fundera över sin egen sexuella identitet. Då är det lättare att ta upp ämnet till diskussion. Genom att ge information som är lämplig för varje barns individuella utvecklingsnivå och genom att erbjuda barnet information stödjer man barnets sexuella utveckling. Det är också viktigt att inte lägga överdriven vikt vid sexualiteten, utan se den som en naturlig del av utvecklingen. Barnet skulle då lära sig om sexualitet jämsides med andra färdigheter, att prata, springa eller läsa till exempel. En god självbild är en förutsättning för god sexualhälsa.

11 KÄLLOR

0 - 6 vuotiaan seksuaalinen kehitys, Virsiheimo, Sarianna; Linna, Johanna. 2010

Theseus.fi Tillgänglig:

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26301/linna_johanna.pdf?sequence=1 Hämtad 30.11.2016

Barn, föräldrar och sexualitet-barns sexualitet och föräldrarnas stöd under barns sexuella utveckling, Brondin, Anette; Nylund, Janna, 2013. Theseus.fi. Tillgänglig:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62521/Brondin%20och%20Nylund%20Examensarbete.pdf?sequence=1> Hämtad 30.9.2016

Carpe diem! Lastentarhanopettajien näkemyksiä seksuaalikasvatuksesta päiväkodissa,

Vainio, Sini, 2013. Tillgänglig: <http://www.theseus.fi/handle/10024/61536> Hämtad: 4.11.2016

Hwang, Philip & Nilsson, Björn. 2012. *Utvecklingspsykologi*. 3e utgåvan. Stockholm: Natur och kultur. 376 s.

God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada, Yrkeshögskolan Arcada Tillgänglig:

https://start.arcada.fi/sites/default/files/dokument/ovriga%20dokument/god_vetenskaplig_praxis_i_studier_vid_arcada_2014.pdf Hämtad 26.3.2018

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan, Utbildningsstyrelsen. 2014. Tillgänglig:

http://www.oph.fi/download/163792_grunderna_for_forskoleundervisningens_laroplan_2014.pdf Hämtad 16.12.2016

Grunderna för läroplanen för grundläggande utbildning, Utbildningsstyrelsen 2014.

Tillgänglig: http://www.oph.fi/lp2016/grunderna_for_laroplanen Hämtad 16.12.2016

Grunderna för planen för småbarnsfostran, Stakes. 2005 Tillgänglig:

https://www.thl.fi/documents/605877/747474/vasu_svenska.pdf Hämtad 16.12.2016

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon,

Kangasniemi, Mari; Utriainen, Kati; Ahonen, Sanna-Mari; Pietilä, Anna-Maija; Jääskeläinen, Petri; Liikanen, Eeva. 2013. *Hoitotiede* s. 291 – 301.

Nationalencyklopedin. 2016 **sexualitet** Hämtad: 21.11.2016

<http://www.ne.se.ezproxy.arcada.fi:2048/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/sexualitet>

Plan för småbarnspedagogik 2017 – revidering av grunderna för planen för småbarnspedagogik. Utbildningsstyrelsen. 2016. Tillgänglig:

http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-

[_och_examensgrunder/smabarnspedagogik/103/0/tidtabell_for_revideringen_av_grunderna_for_planen_for_smabarnspedagogik](http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-_och_examensgrunder/smabarnspedagogik/103/0/tidtabell_for_revideringen_av_grunderna_for_planen_for_smabarnspedagogik) Hämtad 16.12.2016

Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä peruskoulun seksuaalikasvatuksesta, Tuominen, Sofia, 2012. Tillgänglig:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34664/seksuaal.pdf?sequence=1> Hämtad 4.11.2016

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, World Health Organisation & BZgA Federal Centre for Health Education. 62 s.

Småbarnspedagogers tankar om sexualfostran- en kvalitativ studie ur ett hälsofrämjande perspektiv, Ingman-Friberg, Susanne, 2015. Theseus.fi. Tillgänglig:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/94965/Susanne%20Ingman-Friberg.pdf?sequence=1> Hämtad: 30.9.2016

Snipp- och snoppfunderingar: en litteraturöversikt om hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling, Heinonen, Sofia, 2010. Theseus.fi. Tillgänglig:

<http://www.theseus.fi/handle/10024/21907> Hämtad 28.9.2016.

Terveystenhoitajien ja vanhempien välinen yhteistyö alakouluikäisten seksuaaliterveyden ohjauksessa-terveydenhoitajien kokemuksia kartoittava kysely, Autio, Sanna; Paakkunainen, Nina-Maria, 2015. Tillgänglig: <https://www.theseus.fi/handle/10024/105577> Hämtad

10.11.2016

Tytöksi ja pojaksi kasvaminen, toiminnallinen rata viidesluokkalaisille. Karjalainen, Jenni; Laitinen, Saira. 2006. Tillgänglig:

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/6158/stadia_1163178372_4.pdf?sequence=1

Hämtad 16.11.2016

Vägledning i sexualfostran för ensamkommande asylsökande barn, Harhio, Ann-Marie, 2012.

Theseus.fi. Tillgänglig: <http://www.theseus.fi/handle/10024/52857> Hämtad 10.11.2016

Yhdeksän kuukautta eskarilaisen silmin-toiminnallisen tuokion mallin luominen ja testaus.

Korteniemi, Maiju; Leppänen Aino. 2014. Tillgänglig:

[http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74243/Korteniemi_Maiju-](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74243/Korteniemi_Maiju-Leppanen_Aino_2014.pdf?sequence=1)

[Leppanen_Aino_2014.pdf?sequence=1](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74243/Korteniemi_Maiju-Leppanen_Aino_2014.pdf?sequence=1) Hämtad: 30.11.2016.

Tabell 1. Referenser

Källa	Referens
Författare/utgivare, <i>Publikationens namn</i>	(Granskade arbetets skribent, årtal)
Cacciatore, Raisa, <i>Huomenna pannaan pussauskoppiin</i>	(Heinonen 2010), (Virsiheimo, Linna 2010), (Tuominen 2012), (Brondin, Nylund 2013), (Harhio 2012).
Cacciatore, Raisa, <i>The sexual health of children</i>	(Brondin, Nylund 2013), (Karjalainen, Laitinen 2006)
Cacciatore, Raisa; Korteniemi-Poikela, Erja, <i>Vauvasta naperoiseksi, pienten lasten seksuaalisuudesta</i>	(Heinonen 2010), (Brondin, Nylund 2013)
Cacciatore, Raisa; Korteniemi-Poikela, Erja, <i>Seksuaalisuuden portaat</i>	(Autio, Paakkunainen 2015) (Vainio 2013)
Cacciatore, Raisa; Korteniemi-Poikela, Erja, <i>Portaita pitkin</i>	(Heinonen 2010), (Korteniemi, Leppänen 2014), (Vainio 2013)
Cacciatore, Raisa; Kosunen, Elise; Hervonen, Antti, <i>Seksuaalisuus elämäkaaressa</i>	(Virsiheimo, Linna 2010), (Ingman-Friberg 2015)
Bildjuschkin, Katriina; Ruuhlahti, Susanna, <i>Seksiä vaatteet päällä</i>	(Heinonen 2010), (Virsiheimo, Linna 2010), (Brondin, Nylund 2013)
Bildjuschkin, Katriina; Ruuhlahti, Susanna, <i>Selkee</i>	(Tuominen 2012)
Bildjuschkin, Katriina; Ruuhlahti, Susanna, <i>Mitä ihmettä?</i>	(Brondin, Nylund 2013)
Kinnunen, Saara, <i>Tytöt, pojat ja seksi</i>	(Heinonen 2010), (Brondin, Nylund 2013)
Klemetti, Reija; Raussi-Lehto, Eija, <i>Edistä, ehkäise, vaikuta</i>	(Autio, Paakkunainen 2015), (Ingman, Friberg 2015)

Kontula, Osmo, <i>Between sexual desire and reality</i>	(Virsiheimo, Linna 2010), (Brondin, Nylund 2013)
Kontula, Osmo, <i>Seksuaaliterveys Suomessa</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)
Kontula, Osmo; Meriläinen, Henna, <i>Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa</i>	(Tuominen 2012), (Autio, Paakkunainen 2015)
Aalberg, Veikko; Siimes, Martti <i>Lapsesta aikuiseksi-nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi.</i>	(Tuominen 2012), (Karjalainen, Laitinen 2006)
Freud, Sigmund <i>Sexualteori</i>	(Heinonen 2010), (Tuominen 2012)
WHO, BZga <i>Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa</i>	(Autio, Paakkunainen, 2015), (Ingman-Friberg 2015), (Harhio 2012), (Brondin, Nylund 2013), (Korteniemi, Leppänen 2014) (Vainio 2013).
Väestöliitto <i>Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen.</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)
Väestöliitto <i>Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma</i>	(Autio, Paakkunainen 2015), (Vainio 2013)
Väestöliitto <i>Seksuaalikasvatus</i>	(Autio, Paakkunainen 2015)
Väestöliitto <i>Seksuaaliopetus</i>	(Autio, Paakkunainen 2015)
RFSU <i>Barns sexualitet - en vägledning kring barns beteenden</i>	(Brondin, Nylund 2013)
Mannerheims barnskyddsförbund <i>Lapsen itsetunnon tukeminen</i>	(Brondin, Nylund 2013)

Mannerheims barnskyddsförbund <i>Seksuaalisuudesta puhuminen lapsille</i>	(Brondin, Nylund 2013)
Mannerheims barnskyddsförbund <i>Vanhemmuus muuttaa elämää</i>	(Brondin, Nylund 2013)
Mannerheims barnskyddsförbund <i>Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus</i>	(Brondin, Nylund 2013)
Stakes <i>Grunderna för planen för småbarnsfostran</i>	(Korteniemi, Leppänen 2014) (Karjalainen, Laitinen 2006), (Vainio 2013)
Utbildningsstyrelsen <i>Grunderna för läroplanen för grundläggande utbildning,</i>	(Tuominen 2012)
Social- och hälsovårdsministeriet <i>Seksuaaliterveys ja terveydenhoitaja. Seksuaaliterveyden edistäminen ja terveydenhoitajiksi valmistuvien seksuaaliterveyden asiantuntijuus 1970-, 1980- ja 1990-luvuilla</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)
Social- och hälsovårdsministeriet <i>Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille.</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)
Social- och hälsovårdsministeriet <i>Äitiys- ja lastenneurolatyö Suomessa.</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)
Social- och hälsovårdsministeriet <i>Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007–2010</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)
Social- och hälsovårdsministeriet <i>Terveyden edistämisen laatusuositus.</i>	(Virsiheimo, Linna 2010)

Institutet för hälsa och välfärd, THL <i>Seksuaalikasvatus</i>	(Vainio 2013)
UNESCO <i>International Technical Guidance on Sexuality Education.</i>	(Tuominen 2012) (Vainio 2013)
WHO <i>Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health.</i>	(Tuominen 2012)